

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ФАКУЛТЕТА ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ

НАДМОЩИЕ И ПРИСПОСОБЯВАНЕ

24-25 април 2017 г.

Пленарни доклади (резюмета)

Канон и приспособяване. Опаковането на Радичков

Бойко Пенчев

Докладът разглежда историята и импликациите на две приспособявания – инкорпорирането на Радичков в литературния канон от началото на 70-те и въвеждането на Бахтиновата концепция за карнавалното в речника на критиката по същото време. За взаимната свързаност на тези две приспособявания пръв пише Никола Георгиев в една днес слабо позната, сякаш нереализирала своята потенциална скандалност статия от 1990 г. – „От свирепото настроение към игривия конформизъм”. Именно тази статия е вдъхновяващата изходна точка на настоящото изследване.

Докладът проследява критическите предизвикателства, които творчеството на Радичков поставя пред критиката от 60-те и съответно възхода на Бахтиановите понятия като решение за тях. На базата на текстове най-вече на Кръстьо Куюмджиев се реконструира концептуалното вписване на Радичковия смях в зоната на родовото, архаичното, „племенното”.

Хипотезата, която се предлага е, че „карнавализирането” на Радичков е част от дълбинна стратегия за не-марксистко – но и нелиберално – справяне с проблема за жертвата. „Консервативната революция” в мисленето за литература от 60-те въвежда една парадоксална темпорална структура, противопоставяща се линейния комунистически прогресизъм. На историческото време на „народа” и нацията се противопоставя аисторичното, циклично битие на „рода”. Съответно преходът от аисторичното време на рода към историческото време на нацията се мисли не като плавно и безконфликтно прехождане, а като трагически акт, като жертвоприношение. Ключова роля в тази концептуална постройка играят Дионисовото на Ницше и карнавалното на Бахтин.

Преводимост и непреводимост в съвременната българска литература

Александър Кьосев

Докладът ще се занимава с глобализацията на българската литература и съпротивите срещу нея, които се случват на микронивата на езика. Той обсъжда критически една разпространена съвременна концепция за „световна литература“, според която – в ситуация на глобална криза на националната държава и на нейните културни институции – литературата постепенно къса връзките си с националния език. Новите й творби напускат границите на националната публичност и чрез превода си на английски (за който изначално са написани), се превръщат в глобална пазарна циркулация на наднационални текстови продукти. В тази ситуация се променят споделените им кодове: освен глобализираният английски на превода, структурообразуващо значение за литературната продукция добиват семиотични репертоари от по-високи, над-езикови нива: деконтекстуализирани персонажни типове, мигриращи сюжетни схеми и универсални конфликти, всеобщо разбираеми авантюрни и жанрови модели и пр. Изтъкват се предимствата на този процес: глобалната преводимост и пазарен литературен успех са в състояние да адресират милионни публики от разноезикови литературни консуматори. Посочват се и реални последици: вече е възникнала нова социална прослойка от хибридни, обездомени, но престижни глобални писатели-номади, автори на световни англоезични бестселъри, владетели на глобалния вкус и получатели на престижни награди. Невинаги се изтъква и нещо друго, но то е закономерно следствие, близко до ума: целият процес необходимо изисква и друга, глобална интертекстуална „политика“ на глобалното литературно писане. Отвързани от която и да е национална традиция, новите хибридно-световни творби диалогизират вече не със смислови дебери на националната традиция, а със световни класици и глобални авторитети; те конструират собствени традиции, полагат във фона си универсални митологии, работят с наднационални репертоари на общоевропейската или дори световната културна памет.

Във втората си част докладът възразява на тази разпространена, твърде едра и лесна концепция на литературната глобализация. Той твърди, че ориентацията към глобални литературни продукти съвсем не е единствен път да се пише и чете днес, че английският не е единственият литературен език и че хибридното номадско братство на англоезичната *respublica literarum* с нейния набор от жанрови и сюжетни модели не е единствената алтернатива за писателски успех. Всъщност глобализационните процеси далеч не протичат единствено по горепосочените начини - чрез превода, чрез глобалния английски и писателите-номади. Те се промъкват по много локални канали, включително поникват в много интимни и привидно родни етажи на старите национални литератури, написани на „старите“ национални езици. Но те трансформират микроравнищата на тези национални езици, „глобализират ги отвътре“, намесват се в културните им репертоари, създавайки така нови ограничения, но и нови възможности - включително за „писане в съпротива“.

За да се демонстрира това, тук е анализиран един пример: как съвременната българска поезия (в структурата на цитатите, в културните отпратки, алюзии и реминисценции, които търси) активно бяга от привычната си диалогична включеност в родната литературна традиция и вместо това се насочва към интертекстуални игри с други, небългарски интертекстове, реални или измислени. Дадени са като пример български поети, които деконструират традиционния български език така, че насилствено да го съблекат от традиционните му културно-асоциативни дрехи. Последствията на „откъсване на литературната пъпна връв“ са оценени като двусмислени: от една страна, то изпразва традиционните асоциативни резервоари на националния език, което го прави лош инструмент за литература, плосък, лишен от семантична дълбочина и игрови асоциативен обем; от друга обаче, то е в състояние постепенно и да го пълни с нови, чужди и различни, „световни“ и космополитни асоциации, да му отваря пространства.

След преглед на въпросните „бягства“ от традиционните диалози с традицията, в четвъртата част на доклада се преминава към разглеждане на отделни случаи на културна съпротива срещу въпросното „обезпаметяване“. Те са описани като обратна стратегия на писане, съзнателно избираща непреводимост чрез съзнателна свръхупотреба на родната традиция и потъване-изследване в парадокси и меандри на родния интертекст. Като пример на подобна стратегия, в центъра застава един експеримент на романа „Възвишение“, наследил други поетически експерименти на Ани Илков, с „най-проваления“ български език – т.е. с езиковите доктрини на Раковски и поетическите експерименти в „Горски пътник“. Докладът преминава към внимателно близко четене на промислените повествователни стратегии, с които Русков е трансформирал езика на Раковски и фините начини, по които е подложил този език на „възвишение“ – анализирани са стратегиите за езикова употреба, с които романът му сякаш лекува вековни травми на българската култура. Посочена е обаче и цената, на която това се прави – културно-езикова непреводимост в глобален план.

Във финала са обсъдени накратко парадоксите на централната алтернатива „преводимост – непреводимост“, която днес стои пред глобализиращите се националните литератури.

Европейската езикова ситуация – надмощие и приспособяване

Михаил Виденов

Централният въпрос на доклада са последствията от глобализацията в българската езикова ситуация. Доказва се, че България не може да остане извън американизацията, която шества в цяла Европа и оказва влияние дори на такива страни като Германия и Франция. В българския език сега това се изразява с мощен и агресивен поток от англицизми, които фактически са характерни и за всички европейски езици. Това по своята същност е своего рода приспособяване към създалата се действителност. За съжаление надмощието на американизацията, която евфемистично наричаме глобализация, ще се увеличава и ще залее различни житейски сфери. Ще се стигне и до

появата на група англопишещи български писатели. От това не бива да се прави трагедия. Такова явление днес има в скандинавските страни.